

DIONISIJE

Ulični razgovor, sa prirodnim završetkom u krvi

Posle posete Atininom hramu, grupica se pocepala na pojedince i parove, a ovi su se raštrkali ili je tačnije da su se razbežali kud koji, bez dogovora gde će se i kad opet naći. Uostalom, svi su dovoljno odrasli i ne može im biti oduzeta lična volja niti punoletničko pravo da svako od njih slobodno bira svoj put. Njih dvoje najstarijih, takoreći vođe, pristadoše na tu privremenu pobunu ostalih, pa su i sami, umesto da, kao što bi po duhu ozbiljnosti i njegovom nepisanom pravilu trebalo, siđu onuda kuda su došli, skrenuli i nekim strmim stazama i uličicama se našli s druge strane, u širokoj Dionisijevoj ulici.

Kad se jednom popnete na vrh, pa se spustite s njega, onda vam ponekad, pošto odahnete, pada na pamet pitanje šta je iznad vrha. Mojsije, koga svi znamo iz Biblije, sišao je sa Sinajske gore na kojoj je razgovarao sa Bogom, a zatim je razmišljao gde bi se našao da je bio u prilici da posle dostignutog vrhunca nastavi s penjanjem. „Pa, u tami“, kaže A., „jer šta *iznad* još može biti osim nebeskog mraka?“ „Da“, na to kaže J., dok se oboje osvrću kuda će dalje, uz ulicu ili niz ulicu, iako im je zasad i *uz* i *niz* podjednako bez smisla, budući da su oboje svesni da su zalutali i kuda god da krenu samo će još više zalutati, „ali mora postojati još nešto. Nije tama baš sve.“ „Naravno da nije“, odvrća A. „Mojsije je ušao u nju, ali o tome nije mogao da govori. Uspinjući se na Sinaj, rekao nam je sve što se tog uspona tiče, pa i o tome šta mu se dogodilo na vrhu, a onda kad se vinuo i u tamu, iskusio je apsolutnu tišinu.“

Grčki jezik im nije dovoljno razumljiv, ali umeju da nagađaju u njemu, u čemu je A. znatno upućenija i spretnija od J. To nije svakad dovoljno, pre svega zato što je A. na izveštan način stidljiva i naročito izbegava da se obraća prolaznicima. Istovremeno, što se nje- ga tiče, on kad god progovori na stranom jeziku, uvek zamuca. Ipak, pokatkad pogađaju- ċi reči, nisu sasvim bespomoćni, pa i lutanje nepoznatim krajem ne budi im preveliku strepnju od toga da će možda večito lutati, ne nalazeći pravi put do prepoznatljivih mesta gde bi se, razumljivo, osećali lagodnije. Sada im blagi osećaj izgubljenosti, podno Akro- polja, potpiruje razgovor začet sa božanskom tamom. I razgovor može biti utočište kad više ne znamo gde smo, pa čak može učiniti manje važnom situaciju da idemo i idemo, nemajući više pojma kuda idemo, samo da idemo što dalje.

A. poznaje starogrčki jezik, poznaje još i sirijski, koptski, staroslovenski, čita i na arap- skom, čudo jedno. Prevodila je neke odlomke sa estrangela, starog sirijskog pisma. Razu- mljivo, tačno se služi i ruskim i engleskim. Za njena istraživanja, to je tek deo jezika koji su joj potrebni. Ni J. ne ume da kaže šta sve ona tačno radi. Redovno sluša njena predavanja, ali još mu nije dokučiva njena specijalnost. Zna jedino da se spremala i sve je to izučila na Novosibirskom univerzitetu, gde je doktorirala s nekom temom iz istorije filozofije u raz-

doblju ranog hrišćanstva, pri čemu su njena ljubav žitija svetaca, kako je jedared, na neči- je direktno pitanje, priznala kad je govorila o davnim bogoslovima. Godinu dana je pro- boravila i u Aleksandriji i još ponegde na Bliskom istoku. Iz Novosibirska se vratila u Srbiju i sad je predavač u kategoriji docenta, a nema još ni dvadeset devet godina. Po mladoli- kom izgledu, niko joj ni toliko ne bi dao. J. je jedan od njenih studenata, mada je nekoliko godina stariji od nje, debeljuškast, proćelav, ali on studira već deceniju i po i ne namerava da prekida sa studiranjem dokle god bude mogao, jer želi da sve zna i da ipak ništa ne zna. Ovako ili onako, želja mu se slabo ispunjava u pogledu sveznanja, a nešto mu bolje polazi za rukom neznanje. A. je povela svoju izabranu studentsku grupu na ekskurziju u Grčku. Iz Soluna su došli u Atinu, a zatim će, preko Korinta, na Pelopones. Dok putuju, drži im predavanja iz novoplatonizma. Govori im o Plotinu, Jamblihu, Proklu, ali i o Grigoriju iz Nise, Maksimu Ispovedniku, Jovanu Skitopoljskom.

„Eto, u tami je, znači, makar tišina“, dobacuje J.

„To je već tajna“, kaže tada A., ali tako kao da joj se uopšte više ne razgovara. „Mistika.“

„Dobro“, ne odustaje J., „nema reči, nema slika, nema ni života.“

„Nema života, ali nije beživotno“, prekida ga A. „U takvim stvarima, sve što kažemo, moramo istovremeno i da poreknemo. Moramo da naučimo kako da ne govorimo. Kako da sve što nam duša daruje kao strasno, postane put kojim ćemo dopreti do bestrasnog.“

Na levoj strani, kad podignu pogled, mogu da vide antičke stubove poput treperavih utvara, a zatim, gledajući ponad tih stubova, puca Akropolj, sa Atininim hramom. A. je raskopčao košulju, nadajući se nekom lahoru i da će tako lakše podneti vrućinu. Lahora nije bilo niti ga je bilo kakav znak obećavao. Bio je jedan od poslednjih julskih dana. Ako bi se okrenuli, mogli bi na padini da vide Dionisovo pozorište. O svemu je grupi, dok su bili gore, već govorila A. Dok je govorila, studenti su, pa i sam J., neprestano pijuckali vo- du iz bočica i nisu preterano marili za njenu priču. Žudeli su za senkom, želeli da se ispr- skaju hladnom vodom i jednom već da odu odatle i razbaškare se u nekoj senci, u najgo- rem slučaju da se okupe u hotelu gde su bili odseli (hotel *Eviprid* u Evripidovoj ulici), uklju- če klimatizacione uređaje, pijuckaju kokakolu i rade, možemo da zamislimo, ono što se inače radi na ovakvim ekskurzijama.

„Zbog tog Dionisa, valjda se i ova ulica tako zove“, nesigurno mrmrlja J., osvrće se s mišlju da je trebalo da se upute u drugom smeru. Ko zna kuda ih sad ova ulica vodi? Koli- ko im je potrebno da bi zaobišli Akropolj i ponovo izbili na Plaku, a gde će on odmah da iskapi, misli, zaredom dve boce piva. Pošto su na svetom bregu sa Partenonom iskapili svu vodu iz svojih bočica kupljenih jutros, oboje je počela da muči žeđ.

„Nemaš ti blagog pojma“, kaže mu A. „Dionis je grčki bog pijanstva i zanosa, a ova ulica je nazvana po svetom Dionisiju koga je Pavle preveo u hrišćanstvo u vreme kad je Dioni- sije, u prvom veku, još bio – videli ste, pokazala sam vam gore gde je bio atinski Areopag i gde je zasedala tadašnja vrhovna sudska instanca – jedan od članova tog Areopaga.“

„Svejedno, zar i Bog tog Dionisija nije takođe pio? Mora da je obožavao vino, a onda i da prilagne i dremne.“

„Spavao je i On, čak i pio vina, ali ne treba to doslovno shvatati“, odjednom opuštena, kao da joj je sjajna ideja pala na pamet, govori A., koja takođe misli da su pogrešili u smeru, i da je trebalo da idu desno, a ne levo. „Božji san je samo predah, odbijanje da tog časa ima

veze s ljudima, a vino, pijanstvo, znači da je bio bezmerno prepunjen svim stvarima, celim svetom, zapravo svim posledicama koje je On sam kao svemogućni tvorac izazvao.“

A. zastaje. „Hoćeš da se okrenemo i vratimo, i pokušamo onuda?“, pita J. „Važi“, pristaje A. bez oklevanja, „ali hajdemo drugom stranom.“ On kao da nije čuo njen predlog o prelasku ulice. Obrću se i idu istom stranom kojom su već išli. Ona čuti. Razmišlja o tome šta bi joj prijalo. Možda dobar tuš? Ili da su već na Peloponesu, recimo u Naupliju, i onda more, more.

„I ja bih vina, mada se ne smatram prauzrokom svih uzroka nego samo poslednjom posledicom koja se omakla pijanom i usnulom Bogu.“

„Vina hladenog, a u njemu bobice grožđa, da, da“, reče i A., gotovo sanjareći. „To ćemo obavezno“, prošaputala je, kao samo za sebe. Bivala je sve opuštenija, pa čak joj je i neka jeza promilila duž kičme. Kao da je vrelina nije više toliko iscrpljivala.

„Po tome smo slični.“

„Ti i ja?“

„Mi i Bog.“

„Nema sličnosti, jer je On neopisiv.“

„Dobro, onda smo neslično slični.“

„Našao si kad ćeš to da kažeš, ni manje ni više nego u Dionisijevoj ulici.“

J. nazire u neuhvatljivom blesku nešto od smisla tog prigovora. Moralo bi biti da je neka od reči koje je odvalio povezana s nazivom ulice, ali on zaista o tome nema pojma. Zato pokušava da se izvuče: „Svako mesto je na mestu, svako pravo.“

„Ti se zavitlavaš?“

„Nimalo. Samo pokušavam da razgovaram, jer s tobom to nije uvek lako.“

„Kad bi znao na šta mislim ovog trena, znao bi da to ne mora biti ni teško.“

„Ne mislim da tvoju tajnu svi znaju. Naprotiv, ti tajiš svoje tajne, skrivaš ih duboko u sebi, u tami, u tišini. Ali isto tako znaš da svakog ko nešto taji stalno svrbi da o tome govori. Je li tako?“

„Blizu si. Popni se još malo i bićeš tamo gde su reči suviše, gde svaka reč sebe poriče.“

„Pod ovim suncem od kojeg će mi mozak ubrzo prokuvati, radije bih da zaronim nego da se penjem. Inače, oporicanje je svakako način kako da ne govorimo. Uostalom, kad negiramo, čutimo, a ipak saopštavamo. U tome je istina.“ Pošto je nikakav za knjiške rasprave, J. se dovija služeći se samo mršavim ličnim uvidima iz života, pa se priseća svojih svakodnevnih svađa sa ženom, s kojom nije baš mnogo vremena sastavio u zajedničkom životu, i otuda zna da negiranje može u sebi skrivati i laž, ali to sad neće reći i tako će donekle opet slagati. Dodaje: „I Božja istina, zar ne?“

„Moglo bi biti, ako postoji ekstaza stalnog negiranja, i to nas vodi, kroz najskriveniju tajnu, kroz tamu i tišinu, do Njega.“

„To je ekstaza bez vizije?“

„Onda nam On govori, s one strane svetlosti...“ A. prekide rečenicu, a potom, ne bez izvesne dramatičnosti u glasu, postavi pitanje kao da je upravo to pitanje najpresudnije na svetu: „Hoćeš li već jednom da pređemo ili nećeš?“

J. je pogleda, ne shvatajući. Zašto je tako osorna, pita se. Čime ju je izazvao? Nestrpljiva je, a on nije u stanju da nazre nikakav razlog toj nestrpljivosti. Ipak, ta nestrpljivost mu

nekako godi, zove ga, izaziva. Ima nečeg demonskog u njoj i, u isti mah, nečeg čednog. Hoće da pređemo? Preći granicu? To ga nadilazi. Svaki prelazak je višesmislen i hoće da je nedokučiv. „Đavo, samo đavo, šta drugo?“ – misli J. – „Sam đavo je u njoj“ – kaže sebi. I glasno kaže. „Šta te je spopalo? Ako sam ja sušto neznanje, zar ne bi znanje moglo da iziđe na kraj s neznanjem, da raščisti stvari s njim, a ne da ga ovako satire kao ti mene svojim zagonetnim pitanjima? Pitanja, pitanja... nemam odgovore na njih. Trebalo bi ja da pitam, a ti, profesorko, da odgovaraš.“

Iako ne vole da puše na ulici, što su oboje spominjali u noćnom vozu za Atinu, kad su u kupeu krišom pušili uz otvoreni prozor, zagledani u letnja sazvežđa, sad oboje pale cigarete. I dalje se ne snalaze. Njihovo lutanje naposletku može zaista da se pretvori u ćorsokak. Odjednom preko puta vide izlaz, pravo mesto. Ne znaju gde su, ali sad im nedoumica ne smeta, jer otkrili su mesto kao izmišljeno u njihovoj situaciji. Naoko pusto, skrovito. To bi moglo biti mesto njihovog izbavljenja, i oboje su, bez reči, saglasni da ga ne propuste. Pogledali su se. To je već drugi put da su se tako pogledali. Samo oni znaju šta su jednom drugom rekli tim pogledom. To popodne je tako vruće da su već u goloj vodi. Njemu su graške znoja pokrile grudi, a na njoj je gotovo sve mokro i pripija joj se uz telo. Kestenjastu kosu, koja joj inače pada u talasima do ramena, vezala je u konjski rep i barem malo razgolitila vrat. Vrat joj je, misli J., kako se kaže, kao kod ždrala, onako dug, krhko izvajan. Njen vrat mu odjednom izgleda kao zasebno biće, kao neka umiljata, ali jogunasta životinjica.

Ako se prelazak ne može dokučiti, kako je to zbunjeno smatrao J., ovaj se makar može izvesti. Tako, A. i J. žustro prelaze na drugu stranu ulice i obazrivo, kroz vrata s razvaljenim katancem, ulaze u napuštenu poslovnu zgradu, a takvih je, te godine, u Atini na pretek, i nije čudo da su na nju naleteli, baš u poslednji čas. U njoj je prašina i nedaleko od ulaza hrpica iskorišćenih igala i plastičnih špriceva; tu su i senke koje ipak ne nude nimalo svežine. Ne mare oni za opasnost da se zidovi i stepenice koje vode na sprat obruše, niti mare za cijuk pacova, koji im se možda samo pričinjavaju, jer ih tu mora biti. Ne haju ni za gomilu smrdljivih prnja u uglu u kojoj je, zavučen, verovatno neki beskućnik možda još u polusnu, ili u besvesti od toplotnog udara.

A. je ugasila cigaretu i, ništa ne objašnjavajući, nenadano otkopčala i spustila svetle lanene pantalone i lagano ih, izuvši sandale, skupa sa gaćicama svukla s nogu, koje će raširiti, pa se nagnula napred, dlanovima se oslonivši o neku pregradu, po svemu sudeći šaltersku. Veoma rizičan potez, ali ona je te kretnje učinila bez žurbe, dajući mu priliku, po želji, da je zaustavi.

Osmotrivši njene obline otpozadi, zapazivši na njima prigušeni odblesak od sitnog znoja, J., ni sam ne zucnuvši reč, kao da se njeno nameštanje podrazumeva i da su to harmonično radili već stotinu puta, takođe otkopča kaiš, pa u sebi reče neku ružnu reč za svoj oveći stomak čija zaobljenost sad više nije bila pritegnuta i otuda se vidno isticala. Ali ud mu je štrčao i on kao da odahnu zbog toga. Njegovo uzbuđenje je bilo nesumnjivo. Desnom rukom je uhvati za rame, a levom nežno, ispod lake i vlažne bluze, za grudi, i onda se stegnom, tražeći je, priljubi uz njenu stražnjicu. Ali, cigaretu ne gasi, iako je od dima zasuzio, i ona će mu biti među usnama sve dok je minut docnije, pošto mu pepeo pade na stomak, tamo se zalepi i razmaza, ne ispljunu u stranu.

U stresenom pepelu nije bilo žara. Da ga je i bilo, teško da bi ga osetio. Cigareta je nastavila da dogoreva na betonskom tlu, dok njih dvoje uzleću u tamu božanskog ćutanja i spontanog samoporicanja.

Tako, u prašini zemnog života, svojim u neizrecivo slovo spojenim telima, dahćući, ćutke su nastavljali razgovor. On se brzo i silno zadihao, ali nije odustajao. U tom razgovoru bez reči, u polutama zgrade, verovatno neke propale banke, uskrsavali su Dionisija – podjednako atinskog koji se preobratio i propovedao zavete Isusu i onog izmišljenog koji je pisao. Da, bilo ih je dvojica, s tim da se drugi nazvao po prvom. Ko god ovaj potonji bio, ma bio i sirijski ili gruzijski monah, ili u koga god se pretvarao, što u njegovo vreme u retorici nije bilo neuobičajeno, sad je prizvan da, u svim svojim likovima, bude njihov svedok. A oni su gotovo nehotično zahvatali u samo srce njegove mistične reči koja najzad, barem na nekoliko sekundi, postade njihova krv. Na zemlji i na nebu.

To im je bilo prvi put. Neće ga nikad zaboraviti, iako su sa istom mistikom, skoro iz dana u dan, nastavili još mesecima, najpre tokom dve nedelje provedenih na ekskurziji, pri čemu se i ostatak grupe prilično raspustio, zatim sve dok nisu počela predavanja, onda su zdušno koristili svaki slobodan čas i svaki koliko-toliko prihvatljivi kutak. Upadali su u sve veću tamu i sve su manje mogli bez svoje tišine, odbijajući u toj tami i ćutnji da išta znaju. Ona je to mogla da zamišlja kao dionisijevsku liturgiju, a on kao dionisku misteriju. Ali, zašto bi njih dvoje zamišljali nešto što se već odigrava? Trajalo je to otprilike do februara kad je vejavica neviđeno zasula Beograd snegom tako da je i Dunav čak izgledao poput raspršene snežne lavine pod kojom su se izgubile ledene i narasle vode i rečne obale. Pitanje je da li će ikad više biti takvog debelog snega, barem dok smo živi.

Njihova ljubav se pročula, iako su je oni čuvali kao tajnu. Govorkalo se o tome takoreći kao o jeresi koja blati čast univerzitetske zajednice. I tako su sve žešći, rekli bismo zavidljiviji glasovi podstakli da im se krv razluči jedna od druge, a tišina naseli rečima u kojima ničeg božanskog nije bilo. A. je optužena za nedostojnu vezu sa učenicom. Nije im oprosteno ni da nisu deca i da je učenik čak stariji od profesorke, a ispostavilo se i da je već devet godina oženjen, mada sa venčanom ženom duže vreme uopšte nije živio. Zato se ni sudije nisu mogle suzdržati da se krišom ne osmehnu nad apsurdnim delom optužnice koji je tvrdio da je „nastavna osoba, zloupotrebljavajući svoj položaj, zavela studenta koji joj je bio poveren“. Ni takve nesuvislosti ipak nisu omele fakultetsko veće da donese presudu o nedoličnosti. Stvari nisu mogle ni da završe drukčije, s obzirom da je A. bila suviše obdarena i njena znanja preterana za Beograd, njene strasti nepodnošljive.

Ponižena, napustila je fakultet, uprkos protestima studenata koji su je voleli i poštovali. Iz Beograda se vratila u Novosibirsk, kod Jevgenija, svog nekadašnjeg mentora, s kojim je nastavila, između ostalog, čitanje i tumačenje rasprava pisca sa fiktivnim identitetom Dionisija, areopaškog drugara svetog Pavla. Tamo joj je bio i otac, samac, zaposlen kao inženjer u nekoj ruskoj naftnoj kompaniji. Majka joj je umrla pre desetak godina. Odneo ju je rak dojke. J. je, međutim, naprasno prekinuo sa studiranjem (po svemu sudeći, to mu je bilo iznuđeno), najzad se stvarno razveo od žene, sporazumno, mada na njen nestrpiljivi, višegodišnji zahtev, i predao se bogu pijanstva, sve više verujući da je i njegov identitet ukraden, kao i da, najzad mu je svanulo, bez učenja može mirno i bezlično da živi. Bezli-

čan život mu je postao ideal. Pošto mu je, godinu dana kasnije, jetra obolela, okanio se pića i zaposlio se kao prodavac u pekari blizu pijace kod Đerma.

Tako se zasad okončao razgovor između A. i J., nevino započēt u pregrejanoj ulici u koju su zalutali u potrazi za kraćim i ugodnijim putem. Našli su put, ali verovatno još misle da su i vreme i mesto, pa i reći koje su onda izgovarali, bili nešto slučajno, bez ikakve veze sa onim što se zbilo između njih. Onako kao što sunce sija, tako ih je, može biti u obličju beskućnika skrivenog u prnjama, neko gledao dok je spavao, jer su oni beznano molili da ih vidi, i uslišavao im nemu molitvu, koja je bila najvažnija stvar u njihovom rastrzanom razgovoru, onda. Ne mora biti da svi putevi koje nađemo ikuda vode. Ali, svejedno.